

UČITELJSKI
T O V A R Š.

~~~~~  
List za šolo in dom.

~~~~~  
Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

~~~~~  
**Tečaj III.      V Ljubljani 15. decembra 1863.      List 24.**  
~~~~~

~~~~~  
**STAREMU LETU.**

**Bogatin:**



Leto blago, kam odpravljaš  
Že se, govoriš slovó?  
Enkrat še mi žep napolni,  
Preden boš od mene šlo!

**Revež:**

Stekló dolgo se je leto,  
Kos težav je zopet preč,  
Hvala, Bog, da čas je uren,  
In da se ne verne več!

**Zatirani:**

Z Bogom ti nemilo leto!  
Dosti si me terlo že,  
Koljko ran si mi vcepilo,  
Bog v nebesih sam le vé.

~~~~~  
Jakoslav.

Pedagogično zdravitelstvo.

Spisuje F. Vigele.

(Konec.)

4. Častilakomnost in častimarnost se razlikujeta po tem, da prva hrepeni po časti, druga pa jo ohranjuje. Obedve pa stavite svojo čast v bolj vnanje in nepoglavitne reči, in prezirate pravo čast. Ta dva pogoška se nahajata bolj pogosto pri mladini višjih stanov, kakor pri prosti mladini, in izvirata iz tega, če se nagib ali pohlep po časti nenaravno zbuja. Ozdravljati se ta dva pogoška morata posebno skerbno, ker sta namreč popačena izrastka od čednosti častiljubnosti, da se tedaj tudi ta ne zaduši ali saj ne omerzi. Razlagaj takim, da je neumno in smešno, če kdo išče svoje časti le v vnanjih rečeh, da je prava čast le v tem, da spolnujemo svoje dolžnosti, da imamo zadovoljno vest, da nezmerni pohlep po časti marsikterega zapelje in vnesreči. Uči take tako, da sami sebe spoznavajo, da jim kažeš njihove slabosti in nepopolnosti i. t. d. Razlagaj jim zglede blagih mož, kateri so skerbno iskali prave časti, pa ne v malenkostnih in minljivih rečeh.

5. Svoje glavnost in okornost se upira volji drugih, staršev in učnikov. Svojevolja se prikazuje že v nježni mladosti; toda če je odgoja ne krepčá, in če otrok svojo slabost in moč drugih jasno sprevidi, se rad vda. Pri napčni odgoji, ki zmiraj ravná po otroški volji, priraste iz svoje glavnosti celó huda termoglavost ali okornost. Kadar se te razvadi vgnjezdite, jima se mora le mirno in dosledno nasprotovati; tako se učenec primora, da svojo voljo ravná po volji učenikovi. Večkrat pa svoje glavnost izvira tudi iz telesne bolehnosti; takrat pa pomaga le okrepčevanje telesnega zdravja; tedaj naj se veseli duh zbuja in podpira.

6. Zvijača in prekanjenost sta nepoštene odrastka razumnosti. Zviti človek rabi nepoštene pripomočke, da doseže svoj namen. Čeravno se te razvadi pri mladini le bolj redko že bolj razvite nahajate, pa se vendar zapazi, da se razvijate večkrat pri mladini nižjih in višjih stanov. Večkrat se taki otroci lažejo, da bi se kaki kazni odtegnili, ter kako napako podtikajo kakemu součencu i. t. d. Ker ta dva pogoška nazznanjata malo vesti, kar je že začetek nraavnega hujšanja,

ju ni lahko ozdraviti, in le vest, vera in božja beseda časoma morejo kaj pomagati.

7. Plašljivost je, saj za dečke, napaka, ki še marsiktere druge npravne pogreške jemlje pod svoje krilo, in nič dobrega ne donša za poznejše življenje. Plašljivost izvira iz bebaste odgoje, iz telesne slabote in bolehnosti, in če otroci premalo pridejo v družbe svoje verste, in če se jim telesne vaje ali vse odrečejo, ali preveč kratijo. Po tem naj se tedaj pripomočki ravnajo.

8. Lenoba se nahaja pogosto pri mladini vseh stanov, in učitelji v šolah se morajo dovolj z njo boriti. (Od tega pogreška je „Tovarš“ že zadnjič govoril, kar tukaj ne ponavljamo.)

Verski pogreški se le malokdaj že v mladosti razvijajo; izobrazujejo se še le pozneje, in šola naj jih tedaj odvrtačuje. Pa večkrat se dobi vendar kaka verska napaka tudi že pri mladini v ljudski šoli, posebno nagnjenost do svetohlimbe, ki rada svetohlinijoče izraze potrebuje in se igra s svetimi rečmi; pa tudi celó nevera in derznost, ki verske in božje reči gerdi in zasmehuje, se že pokaže včasi pri mladini. Otroško serce še ni pripravno, da bi se mogli v njem globoko v serce segajoči verski čuti močno vkoreniniti; na drugi strani pa mladina zopet rada veruje v Boga in svete reči. Omenjeni verski pogreški, ako se v mladosti do štirinajstega leta prikažejo, izvirajo le iz napčne odgoje, iz razdraženega verskega čuta in mnenja, iz prizadetja, da bi se že v premlado serce vse na enkrat vcepilo, iz svetohlinskega podučevanja v veri, — če se preveč le na vnanje reči pri veri gleda, če se vera premalo jasno razlaga, ali gledé nevere in derznosti, če so domači neverni in derzni i. t. d. Razvidi se iz tega, kako naj se ravná, da se imenovane verske napake ne bodo rodile, ali da se odpravijo; se vé, da se morajo prav pazno in krotko ozdravljati, da se s svetohlimbo tudi prava pobožnost ne zaduši. Derznost pri veri pa odpravijo le bolj resni pomočki. Vnanje kazni pa so za to popolno neprimerne. Če verski pogrešek podpira domača odgoja, ga učenik težko ozdravlja.

Tako končam o dušnih pogreških. Govoril nisem o odgoji, ne o zdravitelstvu, t. j. kako naj se dušne moči zbujaajo in izobrazujejo, kako naj se otrok napeljuje, da bo zrastel človek, ki svojevoljno dopolnuje voljo božjo po zgledu odrešenikovem, temuč od dušnih napak, ki so pri mladini in kako naj se od-

vračajo ali odpravljajo. Govoril nisem obširno; pa tudi iz načerta lahko še kaj nasleduje. — Omeniti hočem le še nekatere vodila, po katerih naj učenik ravná pri ozdravljanji pogreškov.

a) Pridobi si učencevo zaupanje; bodi z njim prav ljubeznjiv, in pridobi si tudi starše, da te podpirajo pri šolskem odgojevanji.

b) Pozveduj vselej izvirek pogreškov, in ga odpravi, ali saj poskušaj, da ga oslabiš.

c) Pripomočke izvoli si po okoliscinah; rabi jih prav zmerno, da mladih serc ne razdražiš in ne obnemagaš.

d) Skerbi, da s tem, ko ozdravljaš eno napako, se ne zbudi druga.

e) Naj boljše zdravilo je, če se more pogrešek premeniti v nasprotno krepost.

f) Poterpežljivosti in doslednosti je odgojniku posebno treba. Ne pričakuj, da se ti bo vse urno zboljšalo, ter bodi pripravljen tudi na ponavljanje.

g) Tudi kazni rabi o pravem času; neumno pa bi bilo, ako bi se samo na nje zanašal in samo od njih pričakoval, da bi bilo boljše.

h) Naj gotovejše z drugimi pomočki združeno opomore, če izbudiš in krepíš vest, in če serce odpiraš božji besedi.

i) Pri vsaki pristojni priložnosti razkazuj škodljivost, nevarnost in gerdobo kakega pogreška.

Učitelj je odgojnik, in mora biti tudi odgojnik. Tedaj je njegova sveta dolžnost, da napčenosti odvráča in odpravlja in neizobraženega človeka napeljuje, da se more povzdigniti na stopnjo izobraženosti.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Prihodki šolskega zavoda znašali so od začetka 1741 gold., in pozneje narastli so se do 8000 gold. Ali kaj je bilo to za deželo, ki je obsegala 950 □ milj in štela skoraj 3 milijone stanovavcev? Šolska komisija morala je povedati l. 1778., da ne more donášati iz šolske zaloge za zidanje in ohranjenje šol, ker preseza to njene moči.

Kar pa šolska zaloga zavolj pomanjkanja ni mogla storiti,

storili so to cesarica, duhovščina, žlahtni stanovi, mesta in posamesni državljani. Na šolskem polji ne zraste lepi sad, ako mu ne prilivajo iz raznih virov. Deržavna blagajnica le tam more pripomoči, kjer okolisčine kraja to neobhodno tirjajo, in splošna šolska postava obrača se prvo za zidanje šol na soseske, ktere imajo prvo korist od njih. Ako še potem posamesni rodoljubi iz domoljubja za šole kaj darujejo, ako ljudstvo vé te dobrote in radodarnost ceniti in je šolam prijazno, ako se soseske med sabo skušajo in nihče noče zaostati, potem ni drugače mogoče, da dobra reč napreduje in se splošno razširja.

Skušali so se, kakor smo rekli, na Českem mesta in soseske, imenitni stanovi in visoki cerkveni gospodje, duhovščina in vojasčina, kdo bo več storil za šolstvo; ali vse je prekosilo to, kar se je storilo na c. k. grajsčinah. Gledala je tukaj cesarica samo na delo Kindermanovo in poterdila je vse, kar koli je nasvetoval za zboljšanje šol. Kar si cesarica ni upala po vsi deželi storiti, vpeljala je na svojih grajsčinah; jemalo se je nekoliko cerkvenega premoženja za šole. Povsod, kjer je bilo treba, stavili so šole; podložni imeli so le dovažvanje in tlako, vse drugo plačala je cesarica. Na vsaki grajsčini napravili so šolsko denarnico, v katero so devali vse, kar je dajala gosposka in cerkev za šole, in plačevali so iz njih učeníke; školnikom pa, kteri so se dobro obnašali, bila je pot odperta do c. k. služb.

Pa ne le po cesarskih grajsčinah, tudi drugod prezirali niso zaslug. Še bolj, kakor vse druge, počastila in obdarila je pa cesarica moža, kteri pa je bil te milosti tudi toliko bolj vreden, dekana Kindermana. Leta 1777, kjer so učitelji poučevali po novi metodi več nego v 500 krajih, povzdignila je cesarica Kindermana v žlahtni stan z naslovom Schulsteinski, postavljen je bil dekan in infulirani opat.

Kar se je zgodilo na Českem za šole, storilo se je več ali manj tudi drugod, če ravno ne tako obširno in lepo in v takem lepem soglasji vseh stanov. Ali prošt Schulsteinski prekosil je s svojimi šolskimi naredbami vse, kar se je dosihmal slišalo po cesarskih deželah in drugod. Svojo ljudsko šolo združil je s šolo za obertnost. Povsod se je šolam očitalo, da hočejo kmeta učenega narediti, in kdo da bode potem hotel delati in rokodelec biti.

To očitanje zbudilo pa je v dekanu misel, da naj se zraven šole za poučevanje osnuje tudi šola za obertnost. Kin-

derman poznal je iz lastne skušnje detovodnico (pedagogium) v Halle na Nemškem; najdel je tam 12 gojencev in njihovega oglednika (inšpektorja) in več učenikov. To mu ni dopadalo. Stroški, ki jih prizadeva tak zavod, niso primerjeni koristi iz tega izvirajoči, in rekel je, da si upa poprej celo ljudstvo izuriti v obertnii, kakor pa da bi vzderževal tako krasno poslopje z vredbo silno drago. Kdor hoče napeljati celo ljudstvo na pridnost in delavnost, posluževati se mora sredstva ravno tako splošnega, kakor je v resnici splošna revščina in beračenje. Vsak previdi, da se take naprave ne morejo po hišah zapirati in ker se večina ljudi izobražuje po ljudskih šolah, tako mora tudi ona tej reči podstava biti. Tam, kjer spoznajo svoje dolžnosti zidar in dninar, hlapec in dekla, naj se vadijo tudi dela, in sicer delati z veseljem in z urnostjo stanu primerjeno; tukaj naj okusijo nekoliko sadu pridnosti, in naj se jim pokažejo pota, po katerih si bodo vedili kaj pridobivati, ako jim polje ne dá dosti opravka in prevžitka. Pervo vodilo Kindermanovo bilo je: začeti se mora tako, kakor narašajo okolisčine, in reči se je treba toliko lotiti, kolikor je pripomočkov pripravljenih; drugo njegovo vodilo bilo je: ogibati se vsakega moranja; obertnost naj se pokaže od tiste strani, od ktere je potrebna vsakemu človeku, da ohranjuje svoje življenje. Dela pa morajo take biti, da bodo prihodnjemu stanu ljudi primerjene, da ne bodo odvrčevali šolskega osebja od njihovega poklica; orodje in sirova tvarina ne sme predraga biti. Pri vsem tem pa proš Schulsteinski ni bil koj zadovoljin pri odgojevanji: „Izobraženje, rekel je, „ni v tem, da se človek raznih reči vadi, temuč da svoje moči zgodaj in koristno uri. Če večkrat eno reč skušamo, znali jo bomo v kratkem popolnoma. Mojsterskih reči ne izdeluje tisti, ki se je mnogoverstno in veliko vadil, temuč le tisti, ki je svoje moči obračal le na eno samo reč, da jo umé popolnoma“.

Toliko iz zgodovine keršanske ljudske šole letos. Drugo leto, če bode Bog hotel, bomo ta spis nadaljevali in dokončali. **Z Bogom!**

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Občne imena (Gattungsnamen) v splošnem pomenu jemljejo v ed. št. nedoločivni člen, v množ. štev. rabijo se brez člena.

Tukaj je tudi čas, da učitelj pové učencem, kako se imena konečno razdeljujejo.

a) Lastne imena, b) občne imena, ktere se prilastujejo več osebam, več rečem, ktere se jemljejo pod enaki razum ali pomen n. p. živali, ktere se štejejo k nemu plemenu, rokodelci, kteri imajo enake opravila, rastline, ktere imajo enake lastnosti, rudovine, ktere imajo enakaste dele v sebi, imajo svoje občno ime. V šoli je več otrok skupaj. Vsaki ima svoje ime (kerstno, rojstno ime ali primek), to so njihove lastne imena. Vsem otrokom, ki hodijo v šoli učiti se, pravimo učenci, šolarji. Primeri krajač (občno ime), Janez (last. ime), cesar Karol, kralj, Ferdinand, dežela Kranjska i. dr.

c) Zborne imena (Sammelnamen), kteri dajo večini reči eno in ravno tisto ime n. p. čeda, armada, ljudstvo, narod. Od tih pa naša gramatika nič posebnega ne omenja, tedaj ne bomo jih dalje v misel jemali.

d) Snovne imena. Imena snovin, tvarin, iz kterih se snujejo, napravljajo druge reči. Snovne imena se ne dajo šteti, ampak se merijo ali tehtajo, tedaj tudi ne morejo množnega števila imeti. Pravimo, n. p. 1 bokal moke, 1 cent apna, 1 voz peska, 1 šezenj dery, 1 vedro vina. Množnega števila ne morejo drugače imeti, ako hočemo sorte zaznamovati, pa še tačas poslužimo se rajše plemenskih številnikov na vprašanje kolikeršen, n. p. kerčmar je kupil tri vina, boljše troje vina . . belega, črnega, rudečega. Mocarca prodaja tri moke . . pšenično, erženo in ajdovo . . .

e) Miselne imena (Namen von Gedankendingen), ki se izpeljujejo

1) iz imen, in kažejo razmerje imen med sabo. Dva človeka sta si prijatla, med njima je prijateljstvo; če se sovražita, je sovraštvo. „Feind = Feindschaft; Freund = Freundschaft; Geselle = Gesellschaft; Genosse = Genossenschaft.

2) Iz prilogov. Takrat si pa mislimo lastnost, za kaj obstoječega pri imenih. Kdor je priden, ima lastnost prid-

nosti na sebi; pošten pa poštenost; pogumen pa pogumnost; moder pa modrost.

V slovenskem se skončujejo take posnete imena (abstrakta) na ost, stvo.

3) Iz časovnikov... aufführen = Aufführung; achten = Achtung; erklären = Erklärung; erledigen = Erledigung.

Kar je pa posebno pomniti, da se Slovenec ogiblje, kolikor se da, abstraktnih imen in neologizmov (na novo izkovanih besedi) in takšne stavke rajši razvozlá, in v kratke stavke razmota, n. p. Die gute Aufführung der Kinder macht den Aeltern Freude = Starše veseli, če se otroci lepo obnašajo... Die Erledigung des Gesuches ist noch nicht erfolgt... Prošnja še ni bila rešena...

Tako naj skuša učitelj razjasnovati imena učencem, da bodo imeli djansko korist od tega; drugo najde pa v šolski knjigi...

Toliko za letos; z božjo pomočjo drugo leto dalje.

Pomenki

slovenskem pisanji.

XLIX.

U. Skor, skoro, skorej, skoraj in kmal, kmali, kmalo, kmalu — pa si reva pomagaj, če si veš in znaš!?

T. Piše se res ta in una beseda tako; pa vendar ne vem, ali bi se smelo o kateri obliki reči: ta je gotovo napčna!

U. Kaj torej pomeni skor, in od kod tolikanj različna pisava?

T. Skor' v stsl. celer, velox, torej namesti jera o, skoro (celeriter, velociter) narečje, kakor hitro, naglo, dobro, skoro (iz skor ali skori, a, o). Skorej je nekdanji skazavni, ki se časi še rabi, kakor sva se že pomenkvala, v nekterih besedicah: zgorej, spodej, zunej, zadej; in skoraj je ali le priterjeni ej ali pa iz skora z j raztegnjeni rodivnik, kakor sedaj, nekdanj, davnaj itd. Metelko že in Murko imata vse te pisave, in Metelko še posebej pravi, da se že po spodnjem Kranjskem čuje na tanko skoro namesti skóre, skorej, kakor sploh prilogi za narečja: malo, veliko,

težko nese, pravično sodi; skor, skorej (fast, beinahe) tako lep; de bi le skorej (bald) prišel itd.

U. Sej tudi kmali je bald; kaj mi veš povedati o tej besedi?

T. Metelko ima v slovnici svoji kmal, kmalo in kmal' s polglasnikom na koncu, ter pravi, da je mal s pridjanim *k* narejeno tako, kakor viško, kviško (hinauf) itd.; v sestavi je vsekmali (alles auf einmal, mit einem Worte). Ravno iz tega je dosihmal, posihmal (sih je rod. in skaz. iz stsl. *s'*, hic).

U. Ali so drugi jezikoslovci, p. Miklosič, tudi te misli?

T. Miklosič piše: „Mal, aus dem deutschen entlehnt, ist meist indeclinabel; do sega mal, do sega mao; od sêh mal, po sêh mal, po têh mal. ob die schreibung kmalu richtig sei, darf daher bezweifelt werden; gewiss unrichtig ist kmal o. Für koliko krat liest man koliko kratov, pres. 136. 185. (Cf. Vergl. Gramm. der slav. Spr.-Formenlehr.)

U. To meni vselej naj teže dé, kadar kdo v pisanji kaj zaverže, pa ne pové zakaj; „gewiss unrichtig ist kmal o“ — zakaj? Ali se ne da morebiti kot prirečje opravičiti, kakor p. skoro in kôpa družih. Veliko bolj nenavadna se mi zdi pisava kmalu. Da je Primož Truber nekdanj tako pisaril ali pa očanec Marko, to vem; da je pa izverstno pisal tedaj v zgled našim sedanjim prebistrim jezičnikom, to mi nikakor ne gre v glavo. Hentana butica mora biti buča moja!

T. Kako se skazati da kmalu, ti hočem povedati preučeno. Da so kdej imeli dvojno sklanjo, imensko po imenih in zaimensko po zaimenih, sem ti že o drugi priliki razkladal. Po imenski (jelen, *a*, *u*...) bi bil torej zavoljo predloga *k* dajavni sklon *k* malu, ali skupej kmalu (zumal); po zaimenski (*i*, jega, jemu...) pa *k* malemu, kakor *k* večemu, ki se tu pa tam sliši.

U. Kmalu je po tem takem imenska sklanja staroslovenska! To je pa res preučeno!

T. In meni se dozdeva, da ni nič družega, kakor nekdanji kmalu v srednjem spolu *u* namesti *o*; — sej je tudi Truber pisal in Marko: dobru, srečnu, blagu, vinu, in naš Dolenec hvali še sedaj sladku vinu, Ribničan pa svoje dobru blagu!

U. Ali so druge oblike (kmal, kmali, kmalo) napčne?

T. Niso ne, vsaj po moji misli ne. Po izreki in sicer precej splošnji izreki se da skazati kmali, ker se *l* čisto glasi, in kmal, ker se izrekuje sim ter tje kakor delav (delal), peljav (peljal), dav (dal) itd. Jest pišem naj raji kmali.

U. Torej le kmalo je očitno napčno?

T. Menda ni tako očitno, vsaj spričano ni; sploh se piše, govori tudi, besedo lepo spreminja, po kaj bi se zametovalo! Razlika me mika.

U. Ako je res tuje, naj se pa ne zametuje, ampak vsekmalu zaverže! Rabimo potlej namesti nje raji besedo skor, skoro, skorej, skoraj, ki ravno tisto pomeni in je menda vsaj naša?

T. Schier schier — toda nikar se ne boj, ker celo nemški jezikoslovci dokazujejo, da je Nmec besedo to ukrad Slovcu ter jo razlagajo ravno iz našega skor, skori, skoro (celeriter).

U. Sej to zna Nmec; toda bôde ga le naše pezdirje, bruna v svojem očesu pa ne vidi!

L.

U. „Seli so na tla“ in „je na tla pal“ — se mi celo prenežno zdí; po katerem pravilu se pa to godí?

T. Po pravilu, ktero je veljalo nekđaj v staroslovensčini in veljá še zdaj v jugoslovanskih jezicih, da se *d* in *t* v glagolih I. reda iztika ali izpusča ter piše: sèl, pàl, cvèl, cvela je, prela je, sneli so itd.

U. Pa se govori tudi sedel, padel, cvetel, cvetla je, predla je, snedli so .. po Slovenskem.

T. Tjade, ker Slovenci nismo komej kej! Tudi v tem strinjamo gorenške in dolenske Slovane, ker pravimo sedel in sel sem, padla in pala je.

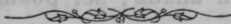
U. Blisk in tresk — ali bi ne bilo bolj pametno, da bi Slovane imenovali, kakor Kranjec-bistra glava-imenuje svoje Slovence, gorenške in dolenske ali celo gorenjske in dolenske Slovane namesti severne in južne ali severo- in jugo-Slovane?

T. I mene prehaja zdaj merzlica zdaj vročica, kadar

imenujem Slované severne ali pa južne! Pa — pustiva zdaj to!

U. Torej „seli so na tla“ in „pal je na tla“! —

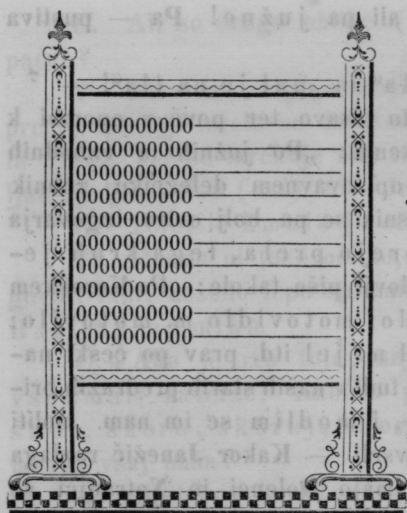
T. Janežič pojasnuje to pisavo ter pové v opombi k I. versti in 1. razredu glagolskemu: „Po južnih in vzhodnih stranéh jezиковega obsega v opisovavnem deležniku zobnik redno izpada, korenov samoglasnik se pa bolj ostro izgovarja ali predteguje, n. pr. Čigar prejo prela, tega kruh jela. N. pr. — Spredej v glasoslovji piše takole: „Po Koroškem govore tu pa tam: šidlo m. šilo; motovidlo m. motovilo; kresadlo m. kresalo; jedel m. jel itd. prav po češki navadi“. — Ta razloček se najde tudi v naših starih predrazih brizinskih spominkih: modliti se, i modlim se im nam. moliti se, molim se jim; vsedli m. vseli. — Kakor Janežič razlaga to pisavo tudi *Metelko*, da jo imajo Dolenci in Notranjci še vedno, kakor druge narečja slovanske, ki jih *Dobrovski* šteje v I. versto (stsl., rus., serb.-hrov.).

Kako naj se naj manjši učenci učé številiti.

Obče znano je, da učenci to, kar vidijo, ložeje umejo in si v glavo bolj gotovo shranujejo. Sej tudi odrasčen človek reč, katero vidi, tančneje spozná, kakor uno, ktere ne vidi, ter tudi nje lastnosti in rabo lože razumé. Veliko več je tedaj živa potreba, da se učencem vse, kar se učijo, pokaže. To vodilo pa tudi pri rajtbah veljá. Učencem naj se pokaže, kaj je postavim: ena, dve, deset i. t. d. Za to pa rusovska mašina za rajtbe prav dobro streže. Nekteri stareji učitelji sicer terdijo, da za rajtbe aparatov ni, in da jih ne potrebujemo. Ali iz tega se vidi, da taki učitelji časnikov in koristnih bukev za šolsko omiko ne čitajo, ter ne vejo, kako v drugih krajih verli učitelji ravnaajo in napredujejo. V preteklem letu 1862. je bila v Londonu splošna razstava tudi za šolske stvari.

Bilo je tudi med drugimi važnimi rečmi devet aparatov za številkanje. Med temi je bila tako imenovana rusovska mašina za številkanje nekako taka le:

To orodje je bilo sploh pohvaljeno in za rabo priporočeno. Ima, kakor podoba kaže, štiri kole. Perva dva pokončna sta za stojalo, druga poševna pa ji vkup vežeta. Med tem prostorom je 10 železnih šibic po čez, in na vsaki je pa 10 barvanih kroglic, ktere se rabijo za številjenje od 1 — 100. Vsaka železna šibica ima na enem koncu nekaki gumb in na drugem pa vertelec, da se lahko odzame, ali pa zopet dodá.

Kako veliko mora biti to orodje, določi to, kako je šolska izba velika. Prav koristna je ta mašina, in učenci, katerih pamet je še celó plitva in mlada, se, postavim, tako le urijo misliti in um bistríti:

a) Vse kroglice odrini na eno stran, in tako pred nje stopi, da jih vse zakriješ. Odrini tedaj z merilom ali pa s kako palčico eno kroglico na prazno stran, in prašaj:

Koliko kroglic vidite? — Koliko pa vidite peči v učilnici? — Kaj je pa še samo po enkrat v učilnici? — Kaj ima pa človek na glavi po enkrat? —

Napravite vsak eno čertico na svoje tablice!

Lejte! na mesto ene čertice pa zapišemo številko 1. — (Pokaži jo na tabli, in učenci naj jo posnemajo.)

Pokažite zdaj vsak en perst, — en list iz bukev!

Povejte mi še, kaj na nebu po enkrat vidite! — Lejte, samo en Bog je, — samo ena prava cerkev je, — samo enega očeta in samo eno mater imamo. Vsak človek ima le samo eno dušo. —

b) Zdaj že učenci poznajo in vejo, kaj je ena ali enota.

Dodaj zdaj eni kroglici drugo, in prašaj:

Koliko kroglic vidite pa zdaj? — Koliko rok ima vsak od vas? — Kaj je še več po dvakrat na vašem truplu? — Kaj je po dvakrat v učilnici? — Napravite dve čertici na tablice. —

Namesto dveh čertic pa pišemo številko dve tako: 2.

Napišite zdaj na svoje tablice tudi številko 2!

Pokažite dva persta prave roke, — leve roke!

Pokažite zdaj dva listika iz „Abecednika“!

Ako pa jaz od teh dveh kroglic eno vzemem (odrini), koliko mi jih še ostane? — Ako pa eni zopet eno dodam, koliko jih pa takrat imam? — Kolikokrat imam tedaj eno kroglico? — Kolikokrat imam pa tukaj dve kroglici? — Ako bi te kroglice jabelka bile, in jaz bi jih dal kakemu dečku, koliko jabelk bi dobil? — Ako bi pa jaz te dve jabelki dvema učenkama razdelil, koliko bi jih vsaka dobila? — (Kroglice razdeli.) Kako je bilo prvim staršem ime? — Koliko oseb je bilo to? — Kako sta se njihova sina imenovala? — Koliko sinov je bilo to? — Zdaj pa mi povejte stvari, ktere po dveh nogah hodijo? — Koliko perut imajo ptice?

c) Ravno po tem pravilu naj se ravná, tudi pri številki 3. Opomni naj se zraven drugih poočitanj tudi na tri božje osebe in njih imena, — na tri kreposti božje, — na sv. tri kralje i. t. d. — Vse drugo pa, kakor pri številki 1. in 2.

d) Na dalje se pri vseh številkah ravná, kakor pri prvi in drugi. Omeniti še je, da se mora pri vseh večjih številkah skerbno in mnogotero soštevati, odštevati, naštevati in razštevati, toda z kroglicami na mašini. Praša naj se tudi, kake denarje učenci že poznajo, in s kakimi se ravno tista številka more napraviti i. t. d. Pri številki 4 naj učenci imenujejo domače živali, ktere imajo 4 noge. Večji učenci pa naj zverino imenujejo, ktera hodi po štirih nogah; tudi štirje letni časi, štiri poslednje reči i. t. d. naj se opomnijo.

e) Dobro je, da učenci sami zmišljujejo številki primerne reči, in kar jim zaostaja, naj še le učitelj dostavlja. Pri številki 5 naj se opomni p. pet perstov, pet cerkvenih zapoved, — pet dni v tedni za šolo, na pet zunanjih počutkov i. t. d. Pri tem jih opominjaj, kako moramo biti stvarniku hvaležni, da imamo zdrave počutke, kako zeló se nam morajo smiliti tisti, ki nimajo teh dobrot i. t. d. Tako se mlade serca tudi vadijo, da so usmiljene.

f) Pri številki 6 opomni med drugim 6 resnic, — 6 delavnih dni v tednu i. t. d.

g) Pri številki 7 opomni tudi 7 dni v tednu, — 7 sv. sakramentov, — 7 glavnih grehov i. t. d.

h) Pri številki 8 opomni p. osem klopí, ali pa osem

dečkov ali deklic v eni klopi — osem ostalih ljudi pri občinskem potopu v barki Noetovi i. t. d. Ravno tako pri

i) številki 9 — devet ptujih grehov, morda 9 klopí ali 9 učencev v eni klopi? V kateri vasi je 9 hiš? — pri kateri hiši 9 ljudi? pri katerem hiševanju 9 goved — 9 svinj i. t. d. in pri številki

j) 10 — deset božjih zapoved, morda tudi 10 slovenskih tabel na steni v učilnici, in tako tudi več drugih reči. Omeni naj se, da se pri številki 10 in daleč naprej po dve številki pišete. Deset krajcarjev vkup se tudi imenuje desetica; tudi številka na drugem mestu se imenuje desetica, ki desetkrat po toliko veljá, kolikor kaže. Na deželi je ravno v tisti učilnici navadno tudi še en razred večjih učencev, in kar manjši učenci ne zmislijo in še ne umejo, gotovo vedo večji. Pač kaj veselo je pri takem številjenji! Učenci so mirni in tako pazljivi, da je kaj!

Predragi bravci Tovarševi in sodelavci na težavnem šolskem polji! ne mislite, da vas hočem s tem podučevati, ali pa vas na kako novo pot spravljati. Mislim le, naj tudi drugi učitelji po tem ravnajo, da vidijo, kako zanimivo je to šolsko orodje. Dobro vem, da bode kdo pri tem ravnanji še veliko boljše misli dobil; prosimo tedaj, da nam bi jih po našem zvestem „Tovaršu“ naznanil. *)

Jože Horvat.

Vprašanja pri letošnjem konz. spraševanji.

(Koniec.)

14. Kako naj se v šoli berilni sestavki primerno obdelujejo, bi se lahko na dolgo in široko govorilo; tukaj pa le omenim naj potrebniše vodila:

a) Učitelj naj pride vselej dobro pripravljen v šolo, t. j. berilni sestavek mora najpred sam dobro razumeti in vediti, kaj mu je še treba pristaviti in kako ga obdelovati.

b) V šoli naj učitelj prvič sam prebere berilni sestavek, in potem naj ga še le berejo bolj zmožni učenci.

c) Potem naj učitelj berilni spis od besede do besede, od stavka do stavka sprašuje in razlaga, da ga učenci popolnoma razumejo.

d) Ko učenci ves spis dobro razumejo, naj jih učitelj napeljuje, da dobé v njem poglobitno misel.

e) Naj se učencem razlaga нравna ali moralna stran tega,

*) Tako bi bilo prav. Vse se pomenimo, vse poskusimo; po naj boljšem pa se ravnajmo!

kar so brali in preiskovali, in sicer tako, da se jim nauk vtiskuje v glavo in serce, in prihrani za življenje. Kaki enaki primeri zgledi, ki se spisu še pridenejo, vterjujejo nauke in vnemajo učence še bolj za dobro.

f) Ko se je ves berilni spis, bi rekel, že učencem v kožo vrastel, naj zbuja učitelj pri njem še slovnično zavest, t. j. naj obrača vse primerne besede in stavke na vodila, ki jih učenci morejo in morajo razumeti, da se vadijo prav govoriti in spisovati.

g) Na zadnje naj učenci berilni spis iz glave s svojimi besedami pripovedujejo in potem takega v pisne knjizice zapišejo.

15. V mali šoli, ki ima en razred, se mora učiti toliko spisovati, da se učenci vendar toliko izurijo, da se more potem ta nauk v nedeljski šoli nadaljevati in da morejo zapisovati naj potrebnejše reči in spisovati naj bolj navadne spise v življenji. Učitelj naj tedaj vadi učence reči ogledovati, jih imenovati in od njih misliti in govoriti. Za ta namen naj izbira najpred reči, ki so v šoli, v domači hiši, v cerkvi, v kraji (v mestu, tergu, vasi), ude človeškega telesa, reči na vertu, na travniku, na njivi, v gojzdu, na gorah, v vodi, v zraku, na nebu, dnevne in štiri letne čase; naj se razlaga tudi, kaj se dela iz lesa, platna, volne, usnja, papirja, ila, kamenja, stekla, železa i. t. d.; pogovarja in spisuje naj se tudi o jedi, pijači, obleki, stanovanji i. t. d.

Toliko, ljubi mladi učitelj, sem ti načertal o omenjenih vprašanjih. Vem, da sem ti marsikako reč premalo obširno in na tanko popisal; pa nikar se zavoljo tega ne jezi, raji popravi in razširjaj moj kratki spis s tem, kar boš sčasoma sam slišal, bral in skušal, da je bolje, ter stori da iz malega zraste veliko. Z Bogom!

J. Kogej.

Novice.

Iz Celovca. Za vodja v naši e. k. normalki in učiteljski pripravščnici je izvoljen g. Janez Beniš, nekdanji normalkini vodja v Pešti.

Iz Ljubljane. Prišla je na svetlo krasna knjiga z imenom: „Zlati vek ali spominica na čast ss. Hermagoru in Fortunatu, sv. Nikolaju in ss. Cirilu in Metodu“. Znameniti spisi v tem delu so, ki so jih spisali naši učeni in spretni rodoljubi gg. dr. Čebašek, Hicinger, Jeran, Kovačič, O. Ladislav, Lésar, Marn, Okiški, Terstenjak, dr. Vončina i. dr. „Tovarš“ priporočuje to izverstno delo vsem svojim tovaršem, ki radi beró kaj postavnega in mičnega. Ta slavna spominica je prišla iz g. Blaznikove tiskarnice na 19. polah v Serki, in se dobiva za poldrugi goldinar pri gg. založnikih, ki so: dr. Čebašek, Jeran, Lésar, Marn in dr. Vončina.

— Iz Maribora smo dobili „Makrobiotiko ali nauke, po kterih se more človeško življenje zdravo ohraniti in po-

daljšati“. Spisal veči del po C. Hufelandu in založil Matija Prelog, doktor zdravilstva v Mariboru. Cena 1 gold. 20 kr. Take obširne knjige še Slovenci do zdaj nismo imeli, tedaj nam je prav dobro došla. Priporočujemo jo posebno tudi ljudskim učiteljem za dom in za šolo.

— „Glasi gorenški“ — drugi zvezek, postavil in založil Andrej Vavken, učenik v Cerkljah, natisnil Jož. R. Milic — obsegajo te-le mične pesmi z napevi: „Kmet“ bes. Vilharjeve (petje in klavir); „Na goro“, bes. Vilharjeve, nap. M. Smolejev (petje in klavir); „God enakopravnosti“, bes. Poženčanove (Basso Solo, čveterogl. petje); „Pozdrav“, bes. Š. Jalenove (čveterogl. petje); „Moj dom“, bes. A. Praprotnikove (čveterogl. petje); „Poziv Gorencem“, bes. J. Puharjeve (čveterogl. petje); „V štiridesetem letu“, bes. Vilharjeve (čveterogl. petje); „Lovska“, bes. J. Puharjeve (čveterogl. petje). Mislimo, da se bo ta drugi zvezek tako kakor prvi in še bolj prikupil vsem domačim pevcem in pevkam. Prodaja ga M. Gerber po 70 kr.

— V g. Jož. R. Milicevi tiskarnici je prišla tudi na svitlo lična knjižica z naslovom: „Marija naša pomočnica“ povest za mlade in odrašene ljudi, poslov. po O. Lautenschlager-ji in se dobi za 32 kr. Priporočujemo jo za šolske in druge (tudi božične) darila.

— „Novice“ naznanjajo, da sta dr. Toman in dr. Jan. Bleiweis pravila „Maticice“ izročila sl. c. k. dež. poglavarju, da bi jih predložil presvitlemu cesarju v poterjenje, in da so mil. gosp. škof Strosmajer poslali 1000 gold. za slovensko „Matico“. Slava!

Razpis službe in premembe v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofii. V glavni šoli v Kočevskem mestu je služba za 2. učitelja in orglavca izpraznjena s 420 gold. letnih dohodkov. Prošnje se ravna do sl. c. k. deželne vlade in se oddajajo pri preč. ljubljanskem konz. do 31. t. m.

Za učitelja sta postavljena gg. Janez Treven iz Planine pri Vipavi v Hotederšico, in na njegovo mesto pride pot. pripravnik Matevž Germ. — G. Janez Mercina, učitelj v Gočah, se je službi odpovedal.

V A B I L O

Vse preč. in čast. gospode naročnike, ki bodo „Tovarša“ v novem letu blagovoljno sprejemali, prosimo, da bi se kmali, vsaj do 15. januarja 1864, zglasili pri založništvu „Tovarša“; ako ne, pa naj ne bodo hudi, če od 15. januarja ne bo k njim „Tovarša“. „Tovarš“ velja za celo leto 2 gold. 50 kr., za pol leta pa 1 gold. 30 kr. **Vredništvo in založništvo.**

Listnica. G. P. v J. in vsem č. gg. ki so nam poslali kaj napevov: Hvala! natisnili bomo scasoma vse, kar nam bodo iznajdeni umetniki poterdili, da je za natis pripravno. Gg. P. in V. v Čern. v.: V naročilnih listih smo dobili 1 gl. 30 kr. premalo.

☞ Današnji list ima pesem z napevom, kazalo in zavitek. ☜

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.

Božična.

Andante.

Ne - beš - ko ve - se - lje No - coj se gla-

sí: Se spol - ni - jo že - lje, Se Je - zus ro-

dí. Že an - gel nam po - je, Pa - stir - ci gre-

dó, Da - ro - ve mu svo - je Že kra - lji ne-

BOŽANJE

2.

3.

Tud mi pristopimo,
 Hitite z menoj!
 To dete molimo
 Ponižno nocoj!
 Bo detice zalo
 Nebeških darov
 Prav rado nam dalo,
 Če mol'no ga prav.

Že glorio čujem,
 Pa vse je svitló,
 Že vidit zdihujem
 To dete lepó.
 O Jezus predragi,
 Pred tabo klečim,
 V ljubezni preblagi
 Tvoj biti želím.

4.

Poglede premilo
 Oberni na mé;
 Daj, da te ljubilo
 Bo moje sercé!
 Sercé in čutilo
 Ponudim ti y dar,
 Daj, da te žalilo
 Ne bode nikdar!

L. Jeran.